

Katšanovi üksikpataljon

Igor Kopõtin

Vabadussõja ajal moodustati Eesti Rahvaväes venelastest mitu roodu- ja pataljonisuurust väeüksust. Lahinguvõimekuse poolest oli neist kõige silmapaistvam just Katšanovi üksikpataljon, mis oli komplekteeritud tollaegse Pihkva kubermangu Ostrovi maakonna Katšanova valla talupoegadest. Kas tegemist oli unikaalse eksperimendiga või olid selleks muud põhjused ning miks esinesid katšanovlased motiveeritud võitlejana Eesti Rahvaväe ridades Vabadussõja ajal?

Katšanovi vabatahtlik partisanisalk

Ööl vastu 24. maid 1919 alustas Eesti Rahvaväe 2. diviisi pealetungi kogu rindel eesmärgiga vallutada Pihkva ning toetada Vene valgete Põhjakorpuse tegevust. Ootamatust löögist segadusse sattunud Punaarmee eesti diviisi ning 10. diviisi laostunud ja lahinguvõime kaotanud üksused taandusid Velikaja jõe taha. Juba 25. mai õhtuks jõudsid esimesed Eesti väeüksused Pihkvasse. Diviisi pealetungi raames alustas abilöögi suunal tegevust ka Sakala partisanide pataljon, mis vallutas 27. mail Laura alevi.¹

Seoses Eesti vägede pealetungiga 1919. a mais aktiveerus Nõukogude Venemaa tagalas Pihkva kubermangus nn kontrrevolutsiooniline element, kes suutis ära kasutada kohaliku talurahva rahulolematuse sõjakkommunismi poliitikaga ning lühikese ajaga organiseerida neist Pihkva ja Ostrovi ürgmetsades partisanisalgad. Eriti aktiivselt tegutsesid Eesti vägede ees ehk Nõukogude tagalas Palkina ja Katšanova partisanisalgad.

Pärast Laura langemist eestlaste kätte rebisid punaväe üksused end Eesti eelväest lahti ning taandusid 10–15 km kaugusele Ostrovi suunas.

¹ *Eesti Vabadussõda 1918–1920*, 2. kd, koostanud A. Traksmäe jt, 3. tr (Tallinn: Mats 1997), 107–110, 123–124.

Katšanova valda² jäi vaid üks roodusuurune üksus ühe komissari juhtimisel. Salk oli hästi relvastatud, kuid ilma toiduvarudeta. Punased tegelesid aktiivselt rekvireerimisega, jahtisid „pursuisid” ja „kulakuid” – viisid ellu punast terrorit. Nende eest metsa põgenenud talupoegadest moodustas kohalik ohvitser ja bolševike leppimatu vaenlane lipnik Vladimir Povoroznikov³ partisanisalga, mis koosnes enamasti kohalikest noortest ja osaliselt ka üle tulnud punaarmeelest, kes olid kohapealt vägisi Punaarmeesse mobiliseeritud – kokku 40–50 partisini. Relvastatud olid nad kehvasti: kogu salga peale oli kümmevintpüssi, mõni revolver ja mõõk. Kohalik külarahvas toetas partisane, metsa toodi toitu ja uudiseid ning mehi kutsuti Katšanovi roheliseks salgaks.

Lauras, Sakala partisanide pataljoni staabis, pani pataljoniülem alamkapten Otto Oidermann koos Katšanovi partisanisalga ülema lipnik Povoroznikoviga kokku lahinguplaani Katšanova valla vabastamiseks. Retkes pidi osalema Sakala vabatahtlike koondrood lipnik Jaan Vastissoni⁴ ja alamleitnant August Laatsaruse juhtimisel ning katšanovlastest kohalikud teejuhid. Katšanovi partisanisalk ootas eestlaste saabumist Katšanova alevi ümbruse metsades. Rünnak Katšanova alevile, kus luureandmetel paiknes kogu punaste salk koos staabiga, planeeriti 6. juuni varahommikuks.⁵

Pärast alevi vabastamist võtsid kohalikud elanikud eestlasi ülihästi vastu: sooviti astuda Eesti kodakondsusesse, ohvitseri ja sõdureid kostitati. Laatsarus meenutas seda aega kui kõige õnnelikumat perioodi kogu sõja vältel. 1919. a juunis puhastas Sakala partisanide pataljon kohaliku

² Vene impeeriumis oli Pihkva kubermangu Ostrovi maakonna Katšanova vald (kuni 1917). 1920. aastal läks see ala Lätile, Läti 1925. a haldusjaotuse järgi oli see *Abrenes apriņķī Kacēnu pagasts*. 1944. a augustis liideti osa Abrene ja Petseri maakonnast Vene Föderatsiooniga, sealhulgas ka Katšanova küla, mis tänapäeval on Pihkva oblasti Palkino rajooni Katšanovo küla.

³ Eesti dokumentides Vladimir Povorosnik. Vt Vabariigi Valitsuse otsus 19. septembril 1924, Eesti Riigiarhiiv (edaspidi ERA) 31.3.15658, 22.

⁴ 27. septembril 1919 sattus lipnik Jaan Vastisson lahingus Andronova all Katšanova vallas roodu eesotsas kuulipildujatule alla ning sai haavata; tema hobune sai surma. Vastissoni ettekanne Andronova lahingust, ERA 562.1.17, 34.

⁵ A. Laatsaruse mälestused, ERA 2124.3.558, siin ja edaspidi nummerdamata, kui ei ole teisiti märgitud.

tähtsusega lahingutegevuse käigus kohalike partisanide kaasabil bolševikest kogu Katšanova valla.

Ägedaid lahinguid pidanud Katšanova vabatahtlik partisanisalk vajab hädasti relvi ja laskemoona, mida ta sai Sakala partisanidelt. 22.–27. juunini 1919 andis Sakala pataljon Katšanova partisanidele üle 100 Jaapani vintpüssi, kaks raskekuulipildujat Colt koos padrunitidega ja 40 000 padrunit. Nii algas kahe väeüksuse omavaheline tihe koostöö, mis kestis kuni 1919. aasta septembrini.⁶

1919. a juuli alguseks oli punastest puhastatud kogu Katšanova koos Golubäva, Aksenova ja Ėetnava (Djatnova) asulaga. Katšanovlaste kaotused juunis olid minimaalsed: 15. ja 30. juunil said kaks vabatahtlikku raskelt haavata.⁷ 18. juulil 1919 algas Eesti 2. diviisi üldine vastupealetung Porhovi ja Ostrovi suunas. Pealetungi raames pidid Sakala partisanide pataljon alamkapten Oidermanni ja Katšanova vabatahtlik partisanisalk lipnik Povoroznikovi juhtimisel toetama Ostrovi gruppi abilöögiga Laura-Ostrovi suunas.⁸ Pealetungilahingutes paistis eriti silma Sakala partisanide pataljoni koosseisus tegutsenud vene vabatahtlike rood alamleitnant Nikolai Gurjanovi juhtimisel, tehes mitu julget luureretke vaenlase tagalasse.⁹

18.–19. augusti lahingutes pidid Sakala ja Katšanova partisanid hakkama kuuekordses ülekaalus vaenlase survele eemalduma.¹⁰ Katšanova valla metsades pealetungivate vaenlase kolonnidega kolm päeva kestnud viivituslahingu pidanud katšanovlased kandsid seekord raskeid kaotusi. 18., 19. ja 21. augustil kaotas Katšanova partisanide 1. rood haavatutena ühe veltveebli, 2 vanemallohvitseri, 3 nooremallohvitseri, ühe kaprali ja 17 reameest; 2. rood kaotas 20. augustil ühe ja 22. augustil veel ühe vabatahtliku haavatuna, 4. roodus langesid rühmaülem nooremallohvitser Pavel Semjonov ning reamehed Mihhail Maksimov ja Aleksandr

⁶ Требование на выдачу № 183 от 27.06.1919 и доверенность на получение № 125 от 22.06.1919 оружия и боеприпасов, ERA 562.1.16, 1, 3–4.

⁷ Приказы по Качановскому полку/отдельному батальону, 1919, ERA 579.1.20.

⁸ *Eesti Vabadussõda 1918–1920*, 2. kd, 226–227, 230, 249.

⁹ Katšanova pataljoni (partisanisalg) operatiivkirjavahetus, ERA 562.1.17.

¹⁰ *Eesti Vabadussõda 1918–1920*, 2. kd, 233–235.

*Sakala partisanide pataljoni ja 3. jalaväepolgu ohvitserid
Katšanova vallas. Eesti Filmiarhiiv*

Stepanov. Veidi hiljem suri haavadesse 4. roodu rühmaülem vanemallohvitser Aleksandris Sprīvulis.¹¹ Erilist vaprust näitas üles Katšanovi partisanisalg 2. rood lahingus Golubāva küla pärast, mida hiljem oma päevakäsus tunnustas ka Katšanovi üksikpataljoni ülem eesti ohvitser leitnant Tõnis Koern.¹²

Augusti lahingutes jätsid partisanid maha hulga asustatud punkte, nende hulgas Aksenova, Ģetnava, Kudrova ja vallakeskuse Katšanova. 21. augustiks mehtasid katšanovlased koos Sakala pataljoniga uue Kõrgesilla-Pavlova vastupanujoone Laurast umbes 9 km kaugusel.¹³

Lahingutegevus Katšanova vallas näitas, et Katšanovi ja Sakala partisanide üksused suutsid mitme kuu jooksul edukalt võidelda ülekaaluka

¹¹ Suri haavadesse 23. septembril 1919. Приказ № 15 по Качановскому полку от 25.09.1919, ERA 579.1.20, 107.

¹² Приказ № 2 по Качановскому полку от 12.09.1919, ERA 579.1.20, 62.

¹³ *Eesti Vabadussõda 1918–1920*, 2. kd, 250.

vaenlase vastu. Selle eelduseks oli mitu subjektiivset ja objektiivset tegurit, nagu tulemusrikas koostöö Sakala partisanide ja katšanovlaste vahel, hea maastikutundmine ja selle oskuslik kasutamine lahingutegevuse planeerimisel ja teostamisel, aktiivse partisanitaktika rakendamine, isikkoosseisu kõrge motivatsioon ja sellele samavõrra vastukaaluks vaenlase moraali nõrkus. Uutele positsioonidele asumisega 1919. a augustis tekkisid ka uued asjaolud: oma kodupinna loovutamise ja vaenlasele kaotasid katšanovlased materiaalse ja moraalse toetuse kohalikelt ning seega süvenes nende sõltuvus eestlaste tagalatoetusest.

Katšanovi üksikpataljon¹⁴

1919. a juulis hakati Pihkva rindel formeerima 2. kütipolku, mille koosseisu täiendati Katšanovi ja Palkina partisanisalkadega ning üle tulnud punaarmeevastega. Polgu teenistusse määrati ohvitserid, kes ilmusid juulis 1919 Pihkvas välja kuulutatud ohvitseride registreerimisele.¹⁵ 2. kütipolgu formeerimist juhtis vahetult polkovnik Stanisław Bułak-Bałachowicz staabi inspektoriosakond. Polk allutati Vene valgete Loodearmee 2. korpusse 4. diviisile, kuid toidul oli see Eesti 2. diviisi juures. Ulatusliku mobilisatsiooniga Pihkva kubermangus kavatseti moodustada veel üksusi, et hiljem luua nn Pihkva rahvavägi. Kõik see oli võimalik ainult operatiivse edu saavutamise ja Ostrovi ja Porhovi suunal, mis Pihkva langemise ja initsiatiivi kaotamise tõttu 1919. a augustis oli üsna lootusetu.¹⁶

Pihkva loovutamise ja punastele kaotas Pihkva rahvaväe mõte oma aktuaalsuse ning Eesti 2. diviisi ülemal initsiatiivil otsustati 2. kütipolgu vabatahtlikest moodustada 1. Katšanovi polk. 2. kütipolgu ülem polkovnik A. Cibulskis määrati ka uue üksuse ülemaks.¹⁷ Ülemana sai ta

¹⁴ Ametlik nimi Üksik Katšanovi Pataljon.

¹⁵ Nii tulid 2. kütipolku, hiljem aga Katšanovi pataljoni leitnant Kolobov, alamleitnant Sobatškin, alamleitnant Otrõganjev, lipnik Nikitin, lipnik Bagajev ja veel mõned ohvitserid. Предписания гг. офицерам №№ 669, 825, 826, выдано инспекторским отделением штаба атамана Булак-Балаховича в июне-июле 1919, ERA 579.1.5, 4–6.

¹⁶ Reigo Rosenthal, *Loodearmee* (Tallinn: Argo, 2006), 388.

¹⁷ Документ Цыбульский.

tegutseda vaid viis päeva, sest juba 12. septembril 1919 määras 2. diviisi ülem polkovnik Puskar uueks polguülema kohusetäitjaks leitnant Tõnis Koerni, kes jätkas üksuse formeerimist. Seega puutus polkovnik Cibulskis polgu formeerimisse vaid kaudselt. Diviisiülema otsust polguülema väljavahetamiseks mõjutas poliitilise ja sõjalise olukorra muutumine 2. diviisi tegevusalas ning polkovnik Cibulskise kindel soov teenida just Loodearmee ridades.¹⁸

Arvestades rindeolukorda, otsustas polkovnik Cibulskis kaua planeeritud ülemineku Loodearmeesse 1919. a sügisel teoks teha. Üleminekut arutas ta 2. diviisi staabis polkovnik Viktor Puskariga, kes teavitas olukorrast sõjavägede ülemjuhatajat kindralmajor Johan Laidoneri.

Ülemjuhataja lubas oma käskkirjaga venelastest koosnenud Katšanovi polgu ja 7. polgule allutatud Panikovitši pataljoni sõduritel otsustada oma edasise teenistuskäigu üle. Jalaväeroodudes ja teistes allüksustes viisid allüksuste ülemad läbi küsitluse, mille tulemustest kanti ette Katšanovi polgu ülemale. Loodearmeesse üle minna soovinud sõdurite arv ei olnud suur. Näiteks katšanovlaste 1. roodus soovisid Loodearmeesse minna vaid 11 sõdurit, kuulipildujakomandos ja Panikovitši pataljoni ei leidunud ühtegi soovijat.¹⁹ 12. septembril 1919 lahkus polkovnik Cibulskis koos 125 sõduri ja 15 ohvitseriga²⁰ Narva Loodearmee korrapidaja-kindrali käsutusse. 26. septembriks 1919 koondati Petserisse veel 70 katšanovlast, kes viidi samal päeval rongiga Narva. 30. septembril 1919 kustutati Katšanovi polgu nimekirjast Loodearmeesse läinud 2 lipnikku, 2 alamlipnikku, 3 vanemallohvitseri, 11 nooremallohvitseri, üks kapral,

¹⁸ Приказ № 2 по Качановскому полку от 12.09.1919, ERA 579.1.20, 62; Loodearmee oli Pihkva suunal suhteliselt nõrk jalaväekindral Nikolai Judenitši otsuse tõttu tungida otse Petrogradi peale, Николай Рутыч, *Белый фронт генерала Юденича* (Москва: Русский путь, 2002), 62–66.

¹⁹ Katšanovi pataljoni (partisanisalga) operatiivkirjavahetus, ERA 562.1.16.

²⁰ Rosenthal, 388. Lahkunud ohvitseride arvus võib kahelda kahel põhjusel: 1) ohvitseri oli Katšanovi partisanisalga juures väga vähe (koos *зауряд-офицер*’idega alla 15); 2) dokumentaalselt saab tõestada ainult alamleitnant Vassili Pjotri p. Petrovi, lipnik Nikitini, lipnik Nikolai Orlovi, alamlipnik Aleksei Fjodorovi ja alamlipnik Semjon Kuzmini üleminekut. №№ 3, 20 по отдельному Качановскому батальону соответственно от 22 и 30 сентября 1919, ERA 579.1.20, 60, 117–118.

üks velsker ja 76 reameest – kokkuvõttes umbes 15%²¹ isikkoosseisust. Loodearmeesse ületulnud isikkoosseisust formeeriti 1919. a oktoobris 23. Katšanovi polk, mille ülem oli polkovnik Cibulskis, kes 1919. a novembris Oudova kaitselahingus punaste kätte vangi langes ning hiljem hukati.²² Viimane koond-poolrood katšanovlasi suundus Loodearmeesse veel novembris 1919.²³

Loodearmeesse ülemineku põhjused olid erinevad, kuid statistika näitab, et enamik katšanovlasi ei läinud polkovnik Cibulskise ettevõtmisega kaasa. Võib arvata, et otsust maha jätta mõjutas suurel määral Eesti väeosa tegevusala lähedus kodupaigale, sest enamik katšanovlasi pärines kas Katšanova vallast või Pihkva kubermangu teistest valdadest. Ilmselt loodeti veel kodukoha vabastamisele bolševikest või mõnel teisel moel koju naasta.

Polkovnik Cibulskise ja osa isikkoosseisu üleminek Loodearmeesse tõi kaasa Eesti sõjaväe juhtkonna otsuse muuta nii polgu struktuuri kui ka staatust. 17. septembril 1919 antud sõjavägede ülemjuhataja Johan Laidoneri käskkirjaga anti 2. diviisi ülemale korraldus moodustada üksikpataljoni struktuuri alusel Katšanovi pataljon, isikkoosseisuks need venelased, kes tahtsid Eesti juhtimise all enamlaste vastu võidelda.²⁴ Käskkiri anti tagasiulatuvalt ja formeerimise alguseks oli määratud 1. september 1919, mis viitas 2. diviisi juhtkonna, eeskätt polkovnik Puskari initsiatiivile. 2. diviisi ülema 9. septembri käskkirjaga oli 1. Katšanovi polgu ülema ajutiseks kohusetäitjaks määratud leitnant Tõnis Koern. Ta määratles oma ülesandeks jätkata Katšanovi polgu formeerimist, mida 8. septembril oli alustanud polkovnik Cibulskis, ning kirjeldas formeerimise asjaolusid kui väga raskeid, sest formeeritava polgu olemasolevad allüksused olid rindel kaitsepositsioonidel.²⁵

²¹ Список к приказу № 20 по отдельному Качановскому батальону от 30.09.1919, ERA 579.1.20, 117–118. Loodearmeesse üleviidud Katšanovi partisanisalga alamväelaste koguarv ei ole teada, kuid kindlasti ei olnud see üle 200.

²² Rosenthal, 511, 651.

²³ Ei ole teada, kas need mehed jõudsid Loodearmeesse või mitte. ERA 636.1.285.

²⁴ Сōjavāgede Ülemjuhataja käskkiri nr 575, 17. september 1919, ERA 957.11.128, 18.

²⁵ Приказ № 2 по Качановскому полку от 12.09.1919, ERA 579.1.20, 62.

Polgustaap asus üksuse formeerimise alguses Zamošje külas Katšanova valla lääneosas väga lähedal rindejoonele. Komandode ülematel kästi viivitamatult asuda roodude formeerimisele. Polgu 1. pataljoni jalaväeroodud formeeriti Katšanovi partisanisalga baasil ehk siis enamasti Katšanova valla talupoegadest. Erandiks oli 4. rood, mis koosnes Palkina partisanisalga vabatahtlikest – 16. septembril 1919 arvati Katšanovi polgu nimekirja 197 endist partisini, kaasa arvatud endine partisanisalga ülem leitnant Grigori Jakovlev.²⁶ 1919. a septembris viidi Katšanova vallas läbi mobilisatsioon ning mobiliseeritud, kelle hulgas oli ka lätlasi,²⁷ arvati formeeritava 2. pataljoni koosseisu. 22. septembril jõudis polgu formeerimiskohta varem Sakala pataljonile allunud vene rood alamleitnant Gurjanovi juhtimisel koos kolme ohvitseriga: alamkapten Nikolai Kustov, leitnant Vassili Lubomirski ja lipnik Eduard Sari. Ka 7. polgu juurest suunati üks vene jalaväerood alamleitnant Platonovi juhtimisel Katšanovi polgu koosseisu ja 6. jalaväepolgust viidi sinna üle osa venekeelseid sõdureid.²⁸ Sakala partisanide pataljoni ja 7. polgu juures moodustatud vene allüksusi oli algselt mõeldud rakendada Pihkva rahvaväe raames. Vaid umbes 1/8 formeeritava polgu isikkoosseisust oli üle tulnud Punaarmeest.²⁹

Katšanovlastele otsustati juurde anda osa 7. polgule allunud Panikovitši pataljoni isikkoosseisust, kelle eest vastutavaks määrati leitnant Lubomirski. Panikovitši pataljoni olukord oli katastroofiline. Mehed polnud saanud ei korralikke riideid ega palka, üksuse moraal langes kiiresti. Paljud sundmobiliseeritud sõdurid olid nakatatud bolševismist ning tegid poliitilist kihutustööd.³⁰ Kui katšanovlane alamleitnant Aleksander Troitski saabus 24. septembril 1919 üle võtma Panikovitši pataljoni

²⁶ Именной список добровольцев Паниковского Партизанского отряда, прибывших в 1 Качановский полк, сентябрь 1919, ERA 579.1.20, 93–94.

²⁷ Katšanovi pataljoni alamväelaste koguarvust oli lätlasi vähemalt 68 ehk 7%. Enamik neist pärines Katšanova vallast, kuid oli ka mujalt pärit mehi, näiteks 4. roodus teeninud reamehed Janis Zutters ja Augusts Krampis olid Siguldast. ERA 579.1.4, 272.

²⁸ Teenistuskirjad, ERA 579.1.19.

²⁹ Punaarmeelasi tuli üle ka lahingutegevuse ajal. Dokumentaalselt võib tõestada punaarmee-laste üleminekut Punaarmee 8. Tveri kütipolgust ja 3. ratsaväedivisjonist, kelle hulgas oli ka Šiauliai lätlane Augusts Krampis (hiljem teenis 4. roodus). Приказы №№ 66, 80 по отдельному Качановскому батальону от 4 и 12 декабря 1919, ERA 579.1.20, 187, 220.

³⁰ Katšanovi pataljoni (partisanisalga) operatiivkirjavahetus, ERA 562.1.17.

2. roodu, oli kohal vaid 25 meest, ülejäänud isikkoosseis oli lihtsalt laiali jooksnud. Polguüleva kohusetäitja leitnant Koern, arvestades Panikovitši pataljonis kujunenud olukorda, käskis leitnant Lubomirskil allesjäänud sõdurid polgu formeerimiskohta viia, nad välja õpetada ning rindele saata.³¹

1919. a septembri keskpaigaks³² oli 1. Katšanovi polgu struktuur valmis. Polk koosnes staabist ja kahest jalaväepataljonist. 1. pataljoni ülem oli alamleitnant Povoroznikov ja 2. pataljoni ülem alamkapten Stepanov. Kummaski pataljonis oli neli roodu, polgus lisaks veel kuulipildujakomando, sidekomando, komandandikomando, rivitute komando, tagalarühm, ratsaluurajate ja jalaluurajate („maakuulajate”) komando ning sidumispunkt. Polgus teenis kokku 32 ohvitseri ja sõjaväeametnikku.

Tabel 1. 1. Katšanovi polgu allüksused, ülemad ja isikkoosseis³³

1. rood	lipnik Nikitin	118 alamväelast
2. rood	alamlipnik Ivan Vassiljev	94
3. rood	lipnik Bagajev	77
4. rood	leitnant Fjodor Kolobov	97
5. rood	leitnant Šipov	145
6. rood	alamleitnant Mihail Kazmin	121
7. rood	leitnant Georgi Jakovlev	174
8. rood	alamlipnik Aleksei Fjodorov	60
Kuulipildujakomando	leitnant Jossif Aivazov ³⁴	122
Sidekomando	alamleitnant Leonhard Blum	34

³¹ Katšanovi pataljoni (partisanisalg) operatiivkirjavahetus, ERA 562.1.16.

³² Enne osa meeste üleminekut Loodearmeesse.

³³ Именной список гг офицеров 1 Качановского полка, ERA 579.1.20, 25.

³⁴ Aivazov (Laatsaruse andmetel Aivasjants), Eesti dokumentides Joosep Aivasov, oli katšanovlaste kuulipildujakomando ülem, endine Vene ohvitser, Kõrgesilla ja Põlgino vahel asuva Šilovo mõisa omanik. 1919. a juunis pöördus ta Sakala partisanide pataljoni poole palvega kuulutada Laura piirkonnas välja piiratud mobilisatsioon eesmärgiga moodustada tema enda juhtimisel vabatahtlik vene salk. Sakala pataljonis teeninud leitnant August Laatsaruse mälestuste järgi kartis Aivazov, et punaste luuresalgad rüüstavad tema mõisa, ning väitis, et ta olevat juba moodustanud usaldusväärsetest inimestest väikese partisanisalg, mis vajas vaid relvi. Sakala partisanide pataljoni ülem kapten Oidermann suhtus Aivazovi ettepanekusse skeptiliselt, sest oli teada Aivazovi nõrkus organisatorina ning ebapopulaarsus kohalike elanike seas. A. Laatsaruse mälestused, ERA 2124.3.558.

Ratsa- ja jalaluurekomando	alamleitnant Vassili Petrov	23/27
Rivitute komando	sõjaväeametniku asetäitja ³⁵ Jakov Barrob	82
Tagalarühm		15
Komandandikomando		21
Sidumispunkt	9 velskrit ja meedikut	

Kokku oli polgus 1294 alamväelast, neist 7 olid staabikirjutajad, 14 haiged või laatsaretis ravil olevad haavatud ning 54 meest olid lähetatud Laurasse Katšanovi suurtükipatarei formeerimisele. Ohvitseride puudusel olid rühmaülemateks määratud allohvitserid. Igas roodus oli rooduvanemaks kas vanemallohvitser, veltveebel või alamlipnik. Paremal juhul olid mõnes roodus peale rooduülema ka vanemad ja nooremad ohvitserid. Jaoulemateks määrati kas nooremallohvitserid või nende puudumisel kapralid. Eeskujuliku teenistuse eest ülendati kümneid katšanovlasi kuni 1920. aastani kõrgendatud auastmesse. Üldise ohvitseride puuduse korvamiseks määras polguülem ohvitserikohtadele tihti allohvitseri ohvitseri asetäitja³⁶ auastme omistamisega. 1919. a sügisel oli ohvitseri asetäitjateks ülendamine proportsionaalselt piiratud mitte rohkem kui kahe viiendikuni üksuse ohvitseride koosseisust.³⁷ Polgu juhtivkoosseis oli alakomplekteeritud.

Sõjavägede ülemjuhataja käskkirja alusel koondati Katšanovi polk 1919. a oktoobriks üksikpataljoniks, mille ülemaks määrati kapten Artur Saueselg. Uus pataljoniülem astus ametisse 2. oktoobril 1919.³⁸ Leitnant Koern alustas juba 1. oktoobril 1919 ametikoha üleandmist ning

³⁵ Vene keeles *зуряд-военный чиновник* – Vene Sõjaväeameti 15. mai 1891. a määruse nr 137 alusel tsaariarmees sisse viidud ametikohale vastava auastmeta isiku ajutine auaste, kes oli saanud teenistuskohale vastava tsiviilhariduse ning oli sõjaajal määratud sõjaväeametniku [teatud klassi] ametikohale (kuni 8. klassi sõjaväeametniku ametikohani). Harilikult määrati tava-sõjaväeametnikeks vabatahtlikke või allohvitseri (ehk alamväelasi), kes olid omandanud või omandamas tsiviil-kesk- või kõrgharidust. Tava-sõjaväeametniku võis ametisse määrata üksikväeosa ülem ning ametisse kinnitada diviisiülem või temale vastav ametiisik. Auastme tühistasid enamased 24. novembril 1917.

³⁶ Vene keeles *зуряд-офицер*, vastas Eesti ohvitseri asetäitjale.

³⁷ Приказ № 28 по отдельному Качановскому батальону от 28.10.1919, ERA 579.1.20, 137.

³⁸ Sõjavägede Ülemjuhataja käskkiri nr 574, ERA 957.11.128, 18; ERA 579.1.20. Samal päeval oligi 1. Katšanovi polk ametlikult ümber nimetatud Katšanovi üksikpataljoniks. Приказ № 1 по отдельному Качановскому батальону от 2.10.1919, ERA 759.1.20, 55.

tänas lahkudes eeskujuliku teenistuse eest oma kaaslasi: leitnant Fjodor Kolobovi,³⁹ jalaluurajate komando ülemat Rudolf Ambergi ja kõiki, kes olid aidanud kaasa Katšanova polgu formeerimisele. Leitnant Koern ise asus Katšanova üksikpataljoni staabiülema ametikohale.⁴⁰

Tabel 2. Katšanova üksikpataljoni staabiohvitserid ja allüksuste ülemad oktoobris 1919⁴¹

Pataljoniülem	kapten Artur Saueselg
Tagalaülem	alamleitnant Johannes Jalak
Adjutant	leitnant Ludvig Evald
Laekahoidja lipnik	Aleksandr Skorobogatov
1. roodu ülem	alamkapten Aleksandr Stepanov
2. roodu ülem	alamleitnant Mihail Kazmin
3. roodu ülem	alamleitnant Vladimir Povoroznikov
4. roodu ülem	leitnant Fjodor Kolobov
5. roodu ülem	alamleitnant Nikolai Gurjanov
Rivitute komando ülem	alamkapten Segei Danilov
Kuulipildujaroodu ülem	leitnant Jossif Aivazov
Sidekomando ülem	alamleitnant Leonhard Blum
Jalaluurajate komando ülem	sõjaväeametnik Rudolf Amberg
Ratsaluurekomando ülem	sõjaväeametnik Jakov Barrob

Enamik loetletud ohvitseride olid endised Katšanova partisanisalgade ohvitserid, ülejäänud tulid teistest väeosadest: Palkina partisanisalgast, Panikovitši tööpataljonist, Sakala partisanide pataljonist ning 6. ja 7. jalaväepolgust.

28. oktoobriks 1919 oli Katšanova üksikpataljonis viis roodu (vastavalt 114, 147, 130, 169 ja 164 alamväelast)⁴² ning välikantselei, tagalarühm, rivitute komando (78), kuulipildujarood (98), sidekomando (32), jala-

³⁹ Eesti dokumentides Theodor.

⁴⁰ Sõjavägede Ülemjuhataja käskkiri nr 574, ERA 957.11.128, 18; ERA 579.1.20. Koern oli nii staabiülem kui pataljoniülema abi operatiiv- ja adjutant rivialal. Tegelikult lahkus Koern 2. diviisi ülemaks korraldusel juba paari päeva pärast Sakala partisanide pataljoni, kus jätkas teenistust kuulipildujaroodu ülemana. Tõnis Koerna isiklik toimik, ERA 495.7.1953, 16.

⁴¹ Приказ № 9 по отдельному Качановскому батальону от 10.10.1919, ERA 579.1.20, 79.

⁴² Sulgudes roodu/allüksuse isikkoosseisu suurus.

ja ratsaluurajate komando (vastavalt 11 ja 33), sidumispunkt (7 velskrit ja meditsiiniõed). 12.–13. oktoobril oli pataljoni nimekirjas kokku 1068 inimest, neist 21 ohvitseri, 16 veltveebli, 45 vanem- ja 86 nooremallohvitseri, 806 kapralit ja reameest; ülejäänud olid sõjaväeametnikud, staabikirjutajad, meditsiinipersonal ja töölised. Rindel oli pataljoni allüksustes ja staabis ravis 951 meest: 17 ohvitseri, 15 veltveebli, 42 vanem- ja 85 nooremallohvitseri ning 700 kapralit ja reameest; ülejäänud olid lähetus, puhkusel või sidumispunktis.

Toodud isikkoosseisu statistikast nähtub, et üksuse koosseis kahenes nimekirja järgi vaid 226 mehe võrra. Enamik lahkunud mehi olid Loodearmeesse suundunud sõdurid, väiksem osa oli raskelt haavatud või haigestunud ning seetõttu reservi arvatud. Tuli ette ka juhtumeid, kui reservi arvati alaealisi sõdureid. Näiteks teenis katšanovlaste sidekomandos Petseri reaalkooli õppur Vladimir Mešukovski,⁴³ kes algul varjas oma vanust ja astus vabatahtlikult Eesti Rahvaväkke. Mõne aja pärast saadeti ta alaealisuse ja kooli lõpetamise põhjendusel reservi.⁴⁴

Alguses said katšanovlased eestlastelt ainult relvastuse ja laskemoona. Peamisteks relvadeks olid Jaapani 6,5 mm vintpüssid Arisaka, tüüp 38, ja osaliselt trofeerelvadena saadud Vene 7,62 mm vintpüssid Mossin 1891 ning raskekuulipildujad Maxim ja Colt. 1919. a septembris määrati katšanovlaste juurde esimesed eesti ohvitserid, kes hiljem moodustasid pataljoni juhtkonna. Ilmselt alles 1919. a oktoobri lõpus saadi esimesed komplektid Eesti vorme ning novembris ka palka Eesti markades.⁴⁵

Formeerimisega samal ajal käis pidev lahingutegevus. Vastase aktiivsus segas märgatavalt Katšanovi pataljoni formeerimist ning tõmbas sellelt kõrvale ka pataljoni juhtkonna tähelepanu. 1919. a sügisel osalesid katšanovlased mitmes 2. diviisi operatsioonis. 15. ja 16. oktoobri kohtumislahingutes ülekaaluka vaenlasega kandsid katšanovlased järjekord-

⁴³ Katšanovi pataljonis kasutati kuni 1919. a oktoobrini Vene auastmeid, seega oli kõnealuse vabatahtliku auastmeks *вольнoопределяющийся* ehk vabatahtlik, kellel oli kesk- või kõrgharidus (ka omandamisel).

⁴⁴ Приказ № 21 по отдельному Качановскому батальону от 22.10.1919, ERA 579.1.20, 131.

⁴⁵ Paraku puuduvad selle kohta täpsed andmed. On vaid kaudseid vihjeid, et 1919. a sügisel hakkasid katšanovlased kandma Eesti eraldusmärke.

selt suuri kaotusi. Esimesel päeval said haavata seitse ning teisel päeval üheksa meest. 19.–20. oktoobri lahingus murdis vaenlane katšanovlaste sidumispunkti, kus tol hetkel olid pataljoni velskrid M. Korkov ja B. Kalugin koos kahe või kolme raskelt haavatud sõduriga. Meeste edasisest saatusest ei ole midagi teada, sest kamraadid ei suutnud vastase tule tõttu enam oma haavatute juurde läbi murda ja olid sunnitud nad vaenlase „hoolde” jätma. Verejanulise vastase armulikkusele loota ei olnud põhjust. Päev varem oli samas sidumispunktis⁴⁶ surnud haavadesse 2. roodu alamlipnik Sergei Orlov.⁴⁷

Punaväelaste ülejooksmine Katšanovi pataljoni poolele ei olnud haruldane 1919. a sügiselgi. Näiteks 9. novembril 1919 jooksis Dadova Gora küla juures katšanovlaste poole üle nende vastas seisnud 171. küti-polgust järjekordne grupp punaväelasi, kes hiljem võeti Katšanovi pataljoni nimekirja.⁴⁸

Katšanovi kerge välipatarei

Sõjavägede ülemjuhataja käskkirjaga 17. septembrist, millega formeeriti Katšanovi üksikpataljon, pandi ühtlasi alus Katšanovi üksiku kerge välipatarei formeerimisele. Käsul kohaselt tuli 2. jalaväediviisi ülema järelevalve all alustada üksikpatarei formeerimist suurtükiväepolgu kergepatarei koosseisutabelite järgi venelastest, kes soovisid võidelda bolševismi vastu, ning nimetada formeeritav üksus Katšanovi patareiks.⁴⁹ Suurtükiväeasjandust õppinud isikkoosseis lähetati Katšanovi ja Panikovitši pataljonist. Patarei formeeriti Lauras. Kerge välipatarei koosseisutabelites nõutud neli

⁴⁶ *Передовой перевязочный пункт* – ilmselt oli tegemist roodu sidumispunktiga.

⁴⁷ Приказ № 18 по отдельному Качановскому батальону от 19.10.1919, ERA 579.1.20, 112. Ajavahemikul 1. septembrist 31. detsembrini 1919 olid Katšanovi üksikpataljoni lahingukaotused vähemalt 11 langenut, 44 haavatut ning 23 teadmata kadunut (kaasa arvatud ohvitserid: 12. oktoobril sai Kudrovo all haavata 2. roodu ülema kt alamleitnant Otrõganjev; 15. oktoobril Velikije Suki lahingus langes jalaluurajate ülem Amberg ning 4. novembril sai haavata lipnik Mankevitš). Приказы по отдельному Качановскому батальону, 1919, ERA 579.1.20.

⁴⁸ Приказ № 45 по отдельному Качановскому батальону от 14.11.1919, ERA 579.1.20, 104.

⁴⁹ Sõjavägede Ülemjuhataja käskkiri nr 575.

suurtükki, laskemoon ja varustus tuli üle võtta 3. suurtükiväepargilt,⁵⁰ hobused ning jalaväevarustus ja -relvastus pidid tulema Katšanovi pataljonist. Formeerimiseks ette nähtud aeg oli piiratud: 2. jalaväediviisi ülema käsul pidi patarei rindele asuma juba 17. oktoobril. Patareiülemaks määrati endine tsaariarmee kaadriohvitser leitnant Aleksander Sobolev.⁵¹ Kuni novembri alguseni täitis patareiülema kohustusi ajutiselt lipnik Aleksander Kostin,⁵² kes oli 1919. a oktoobris toodud üle 2. jalaväediviisist. Katšanovlaste patarei allus 2. suurtükiväepolgu üldjuhtimisele.⁵³

Ööl vastu 14. oktoobrit 1919 sai Katšanovi pataljon lahingus Akse-nova ja Golubava piirkonnas vaenlaselt saagiks kaks kergesuurtükki ja 12 suurtükiväehobust. Neid kasutati formeeritava Katšanovi patarei täiendamiseks.⁵⁴

Novembri alguses oli Katšanovi patareis 3 ohvitseri (lipnikud Kostin, Orlov ja Mihhail Johanson), üks sõjaväeametnik (asjaajaja Georgi Dobrovolski), patareiveebel Konstantin Petrov,⁵⁵ 109 alamväelast rivis ja 15 rivotut (138/16) ning 12 suurtüki- ja 8 voorihobust (29/61).⁵⁶ Patareis olid kaks Vene 1895. aasta 3,42" (87 mm) välisuurtükki ja kaks 1902. aasta 3" (75 mm) kiirlaskesuurtükki. Laskemoona oli 3,42" suurtükile 300 granaati ja 100 šrapnelli ning 3" suurtükile 963 granaati ja 1438 šrapnelli. Käsitulirelvad olid 40 Arisaka vintpüssi ja kümme mõõka. 30. detsembril 1919 oli patarei nimekirjas 4 ohvitseri, üks ametnik, 130 alamväelast,⁵⁷ 1920. a jaanuaris 4 ohvitseri, üks ametnik ja 173 alamväelast.⁵⁸

⁵⁰ Originaalis vaid vene keeles: *3 артиллерийский подвижный парк.*

⁵¹ Приказ № 1 по Качановской батарее от 22.09.1919, ERA 579.1.1, 1.

⁵² Приказ № 14 по Качановской батарее от 17.10.1919, ERA 579.1.1, 15.

⁵³ Рапорта командира легкой батареи отдельного Качановского батальона начальнику 2 артиллерийского полка, ERA 603.1.13, 1–5, 9 jj.

⁵⁴ Приказ № 18 по Качановской батарее от 21.10.1919, ERA 579.1.1, 18; *Eesti Vabadussõda 1918–1920*, 2. kd, 328.

⁵⁵ Именной список офицеров и солдат Качановской батареи, 26.01.1920, ERA 603.1.13, 6.

⁵⁶ Sulgudes on isikkoosseis koosseisutabelite järgi.

⁵⁷ Katšanovi üksikpataljoni telegrammid, ERA 636.1.285.

⁵⁸ ERA 603.1.13, 6–8; ERA 579.1.6, 8; 173 alamväelasest olid vähemalt 15 lätlased: Alfred Anitans (Katšanova vallast Pavlova külast), Peeter Akis, Janis Bikas, August Birzuls, August Veidinš, August Glaser, Alfred Dunts, Edgar Darzinš (Pangevitsa (Panikovitši) vallast Tšistitši külast), Julius Klavinš, Alfons Silš, Eduard Tüper, Eduard Egle, Albert Egle, Eduard Avan, Eduard Vilnits (Pangevitsa vallast Grivnõ külast). Katšanovi patareis teenis kolm eestlast: looma-

17. oktoobrist 1919 kuni vaherahuni seisis Katšanovi patarei positsioonidel, kuid novembris ja detsembris Lõunarindel kestnud positsioonisõja tõttu oli patareil suhteliselt vähe aktiivset tegevust.

Veel 1920. a jaanuaris võeti Katšanovi patareisse vabatahtlikke, sealhulgas loodearmeelasi. 1920. a veebruaris tehti aga juba ettevalmistusi demobiliseerimiseks. Esimene grupp, kes patareist lahkus, olid endised loodearmeelased – kokku 24 meest, neist 2 allohvitseri –, nad saadeti 16. märtsil 2. diviisi staapi.⁵⁹ Märtsis viidi 83 alamväelast edasiseks demobiliseerimiseks üle Katšanovi pataljoni, kolm meest 7. polku ja üks 2. suurtükiväepolku. Aprilli alguses saadeti viimased 37 alamväelast välipatareisse nr 9 ning 23 meest demobiliseeriti. Kõrgele distsipliinile patareis viitab asjaolu, et jaanuarist aprillini 1920 läks väejooksu kõigest üks sõdur, telefonist-kapral Fjodor Arhipov. Katšanovi patarei kaotas Vabadussõjas ainult ühe võitleja: nooremallohvitser Nikifor Kuzmin suri II liikuvast hospitalis 7. detsembril 1919.⁶⁰

Enne ja pärast Tartu rahulepingu sõlmimist

Katšanovi pataljoni isikkoosseisu täienemine jätkus aastavahetusel 1919/1920 ning ka hiljem kuni veebruari lõpuni vaatamata sellele, et lahingutegevust enam ei olnud. 1919. a detsembri lõpus hakkasid Katšanovi pataljoni eri allüksustesse tilkuma Loodearmee sõdurid, nii ükshaaval kui ka gruppidena.⁶¹ Ehkki enamik vabatahtlikke oli pärit Ostrovi maakonnast, tuli koos nendega ka mujalt pärit loodearmeelasi. Detsembrist

velsker Anton Kuut (Viljandimaalt Karksi-Nuiast), Stepan Raud ja Vassili Linnas. ERA 579.1.6, 1–8, ERA 603.1.13, 6–8.

⁵⁹ Рапорт командира Качановской батареи № 543 от 19 марта 1920, ERA 603.1.13, 12–14.

⁶⁰ Именной список офицеров и солдат Качановской батареи (dateerimata, koostatud ilmselt aprillis 1920), ERA 579.1.6, 1–8.

⁶¹ Loodearmeelased tulid Katšanovi pataljoni erinevatel põhjustel: seoses kodukoha lähedusega, selleks, et pääseda Loodearmeed tabanud krahhist, selleks, et jätkata võitlust bolševike vastu. Батальонная служебная переписка, ERA 579.1.4, 8, 11–12, 21, 106–107, 188, 578, 285, 287.

1919 kuni veebruarini 1920 võeti Katšanovi pataljoni mitukümmend loodearmeelest Ostrovi polgust,⁶² Pihkva polgust,⁶³ 1. tagavarapolgust, 23. Katšanovi polgust, tankilöögipataljonist ning 1. raudteepataljonist.⁶⁴ Loodearmeelelased töid Katšanovi pataljoni ka tüüfusenakkuse. Mõned Katšanova ja Palkina valla mehed jooksid üle rindejoone, et pataljoni astuda. Näiteks 21. detsembril ilmus pataljoni ning arvati 24. detsembril rivi- tute komandosse Katšanova vallast tulnud 15-aastane Kuzma Pavlov; 22. jaanuaril tuli Punaarmees- tle Palkina vallast pärit 37-aastane Ivan Venediktov, kes palus end arvata Katšanovi pataljoni 2. roodu nimekirja kui „valge partisaani”.⁶⁵ 1920. a jaanuaris tuli 5. jalaväepolgu rindelõigus Punaarmees- tle reamees Ivan Artemjev, kes osutus Katšanovi pataljoni endiseks sõduriks. Ta oli punaste kätte vangi langenud ja olude sunnil nende teenistusse astunud, kuid tuli esimesel võimalusel tagasi üle rinde- joone. Katšanovlane Artemjev arvati pataljoni 2. roodu nimekirja kui sõjavangist tagasi ilmunu ning lubati oma teo eest kaheks nädalaks puh- kusele. Jaanuaris astus Katšanovi pataljoni vabatahtlikuna ka Katšanova vallast pärit lätlane Ludvig Melder, kes oli teeninud Ostrovi maakonna II rajooninõukogu ülema juures ning jooksnud üle sooviga võidelda bol- ševismi vastu. Vabatahtlikke tuli veel Panikovitši, Irboska ja Linnuse valla küladest.

Pärast vaherahu väljakuulutamist korraldati kapten Saueselja eest- vedamisel jaanuaris ja veebruaris isikkoosseisule rivi-, relva- ja lahingu- rivi väljaõpe. Muu hulgas üritati sellega distsipliini ülal hoida.⁶⁶

⁶² Katšanovi pataljoni sõduritel oli Loodearmees sugulasi. Nii näiteks lubati kuulipildujaroodu reamees Kozma Ivanov lühiajalisele puhkusele Narva linna, et kohtuda oma haavatud vennaga. Рапорт к-ра пулемётной роты № 3506 29.12.1919 к-ру батальона, ERA 579.1.4, 5.

⁶³ 5. roodu nimekirja arvati Loodearmee Pihkva polgu välikaplan Pavel Fjodorov. Рапорт к-ру батальона от 10.01.1920; личное удостоверение № 2575, выдано в канцелярии Псковского стрелкового полка 20.11.1919, ERA 579.1.4, 66–67.

⁶⁴ Приказы №№ 78, 79, 88 по отдельному Качановскому батальону от соответственно 17, 18 и 27 декабря 1919, ERA 579.1.20, 205–206, 220.

⁶⁵ Батальонная служебная переписка, ERA 579.1.4, 151; 1920. a jaanuaris-veebuaris tuli Punaarmees- tle Katšanovi pataljoni üle kuni kümme meest. Приказ № 53 по отдельному Качановскому батальону от 25.02.1920, ERA 579.1.12, 84.

⁶⁶ Расписание занятий в отдельном Качановском батальоне на 16.–22.02.1920, ERA 579.1.12, 78.

Meditšiiniteenistus pataljonis oli suhteliselt nõrk, sest ei jätkunud ei personali ega ravimeid. Pataljonis oli ainult üks sidumispunkt, mis ei tulnud lahingute ajal toime kõigile haavatutele õigeaegse abi andmisega. Kuni 1919. a septembri lõpuni saadeti kõik raskelt haavatud või haigestunud sõdurid Sakala partisanide pataljoni laatsaretti ja sealt vajaduse korral edasi Petserisse 2. diviisi välihospidali. Oktoobris ja novembris toimetati haavatuid edasi läbi 7. jalaväepolgu meditsiiniteenistuse. Vastavalt olukorrale paigutati haavatud või haiged katšanovlased Viljandi, Valga, Tartu ja Võru sõjaväehaiglatesse. Demobiliseerimisele kuulunud haigetele sõduritele tehti arstlik ülevaatus Petseri sõjaväehaiglas ning vajaduse korral saadeti mehi ka taastusravile. 1920. a jaanuaris võeti kasutusele meetmeid tüüfuse vastu: pataljoniarst pidi välja selgitama, kui palju oli lähikülades nakatunud elanikke, diviisiarst Hans Silbermann käskis pataljoniarstil regulaarselt teha sauna, puhastada riideid ning võimaldada sõduritel oma pesu pesta. Kontrollida tuli magamisasemeid (magada lubati vaid naridel ja mitte põrandal) ning vältida liigseid kontakte kohalike elanikega.⁶⁷

Väejooks Katšanovi pataljonis oli arvestatav väärnähtus, sest mitte kõik ei olnud tulnud teenima vabatahtlikult. Deserteerimise ja teadmata kadumise juhtumid sagesid eriti pärast Tartu rahulepingu sõlmimist. Deserteerimist soodustas nõrk distsipliin, vähene motiveeritus ja võib-olla ka sõjaväsimus. Ajavahemikul 1. septembrist kuni 31. detsembrini 1919 fikseeriti väejooks Katšanovi pataljonis vähemalt 88 korral, teiste hulgas osutusid väejooksikuks 5. roodu veebel Pjotr Sergejev ja velsker Ivan Nikolajev, kolm nooremallohvitseri ja kaks kapralit.⁶⁸ 13. novembril 1919 1. roodu rännaku ajal Trumoljevast (Trumaljeva)⁶⁹ Pavlovasse tegi pataljoniülem kapten Saueselg rooduülemale märkuse, et tema rühma- ja jaoülemad ei tea, kus nende mehed on, märkides seda kõnealuse rännaku

⁶⁷ Батальонная служебная переписка, ERA 579.1.4, 60, 143; Katšanovi üksikpataljoni laatsareti kirjavahetus, ERA 579.1.7, 3, 42; ERA 579.1.7, 21, 44, 55. Vastavalt arstliku komisjoni otsusele saadeti 1920. a veebruaris 11 reameest tervist parandama Tartu I sõjaväehospidali, ERA 579.1.4, 329–330.

⁶⁸ Приказы по отдельному Качановскому батальону, 1919, ERA 579.1.20.

⁶⁹ Leitnant August Laatsarus kinnitab oma mälestustes katšanovlaste nõrkust Trumaljeva-eelisel liinil 1919. a sügisel. A. Laatsaruse mälestused, ERA 2124.3.558.

üldise organiseerimatuse taustal.⁷⁰ 1920. a jaanuari lõpus hakati esimesi sõdureid lubama lühiajalisele puhkusele koju, Katšanova valla lõunaossa.⁷¹ Et suuremat hulka sõdureid ei olnud veel võimalik puhkusele lubada, suurenes järsult väejooksikute arv eriti Katšanova vallast pärit sõdurite seas.⁷² Massiline oli väejooks märtsis, alanud demobiliseerimisest hoolimata. Oli juhtumeid, kus väejooksikud võtsid kaasa vintpüssid ja hoburakendid. 15.–16. märtsi ööl jätsid rivitute roodu nooremallohvitser Konstantin Fjodorov ja kolm reameest, kes valvasid relva- ja laskemoonaladu Piševa külas, oma valveposti maha ning rooduülema kinnitusel „kadusid ei tea kuhu”. 16. märtsil lahkus 1. roodust omavoliliselt korraga 17 sõdurit. 20. märtsil loeti 2. roodus väejooksus olevaks 12 meest, kusjuures seitse neist olid kaasa võtnud ka vintpüssid.⁷³

Pärast Tartu rahulepingu sõlmimist 2. veebruaril 1920 jäi Katšanovi pataljon Petserimaale. Viimane koduvalla paik, mille katšanovlased seoses rahulepinguga pidid maha jätma, oli Spiridonova küla, kus 1919. a detsembris paiknes pataljonistaap.⁷⁴ 1920. a jaanuaris viidi Katšanovi pataljon Irboska positsioonidele, pataljonistaabi uueks asukohaks sai Rogatkina küla. Veebruaris-märtsis koondati pataljon Panikovitšisse ning aprillis 1920 Laurasse, kus alustati demobiliseerimist. Alamväelased vabastati

⁷⁰ Приказ № 44 по отдельному Качановскому батальону от 13.11.1919, ERA 579.1.20, 102. Samuti tegi pataljoniülem oma 16. novembri 1919. a päevakäsus nr 47 märkuse roodu-, rühma- ja jaoülematele, et nad „hulguvad kus iganes”, enda eest asetäitjat kohale jätmata, ERA 579.1.20, 108.

⁷¹ 1920. a jaanuaris puhkuse taotlemiseks pidi olema mõjuv põhjus. Enamasti oli see seotud perekondlike asjaoludega. Näiteks 13. jaanuaril 1920 palus 3. roodu reamees Arsenjev lubada ta 20 päevaks Panikovitši valda puhkusele abiellumiseks ja pulmade pidamiseks (rooduülem aga lubas vaid kümneks päevaks). Батальонная служебная переписка, ERA 579.1.4, 80.

⁷² Oli mehi Popovka ja Blinõ külast. Батальонная служебная переписка, ERA 579.1.4, 63, 182, 189.

⁷³ Батальонная служебная переписка, ERA 579.1.4, 597, 626–632, 640–645, 653–654, 684, 707; 1920. a mais oli väejooksus umbes 150 sõdurit, приказы отдельному Качановскому батальону, ERA 579.1.12, 19–20 jj. Vahiteenistus oli 1920. a aprillis täiesti käest ära. Kuigi pataljoniülem hoiatas käsu korras garnisonimäärustiku vastu eksimise eest ning noomis korrapidajaohvitseri, jätsid tunnimehed postid maha, tegid postil suitsu, rääkisid vintpüssi kõrvale jättes juttu kõrvaliste isikutega jne. Приказ № 115 по отдельному Качановскому батальону от 21.04.1920, ERA 579.1.12, 159.

⁷⁴ Приказ № 63 по отдельному Качановскому батальону от 1.12.1919, ERA 579.1.20, 182.

Katšanovi pataljoni staabis kevadtalvel 1920. Vasakult: pataljoni adjutant lipnik Sepp, pataljoniülem kapten Saueselg ja sidekomando ülem alamleitnant Blum. Eesti Riigiarhiiv

teenistusest nagu ka eesti üksustes aastakäikude kaupa. Korraga demobiliseeriti kuni 200 meest. Näiteks 17. aprillil 1920 vabastati teenistusest 154 katšanovlast, 28. mail 188 meest. Vallavalitsustega⁷⁵ sõlmitud lepingute kohaselt saadeti viimased 167 Katšanovi pataljoni alamväelast 31. mail 1920 üheks aastaks põllutöödele. Pataljoni alles jäänud ametiisikud olid seotud vahetult pataljoni asjaajamise likvideerimisega.⁷⁶ 1. juunist 6. juunini oli pataljonis veel 58 vabapalgalist sõdurit, neist 37 rivotut ja üks relvur.⁷⁷

⁷⁵ Ei ole teada, millistesse valdadesse endised katšanovlased tööle saadeti.

⁷⁶ Katšanovi pataljoni telegrammid, ERA 636.1.285, 5 jj; *именной список уволенных на полевые работы солдат*, 30.05.1920 ERA 579.1.12, 38.

⁷⁷ Võrdluseks järgmised andmed Katšanovi pataljoni isikkoosseisu kohta: 27. detsember 1919: ravis 14 ohvitseri, üks arst, 4 sõjaväeametnikku, 870 sõdurit (tääke 584), rivotute komandos 192 alamväelast, sidekomandos 40, kuulipildujakomandos 10, haiged üks ohvitser ja 42 alamväelast, lähetuses 3 ohvitseri ja 79 alamväelast; relvastuses 592 tääki ja 14 mõõka, 10 kuulipildujat, 5 automaatvintpüssi ja 981 vintpüssi (pataljoni adjutandi leitnant Evaldi operatiiv-riviaruanne). 27. juunil 1920 oli pataljoni laialisaatmisega hõivatud 18 ohvitseri, 26 sõdurit, 20 rivotut, üks

Aprillis 1920 hakati tagavaraväkke lubama ka ohvitseri, kas omal soovil või neid, kes polnud kõlblikud teenima rahuaja ohvitserina.⁷⁸ 1920 a mais moodustati Ulanova külas Katšanovi pataljoni likvideerimiskomisjon, mille tegevuse tulemusena lõpetati pataljoni asjaajamine.⁷⁹ Likvideerimiskomisjoni esimehele alamkapten Armand Reinhold Espenbergile tehti ülesandeks likvideerida üksus hiljemalt 1. juuniks.⁸⁰ Pataljoni demobiliseerimisega olid seotud ka väeosa viimane ülem, jaanuaris 1920 pataljoni määratud alamkapten Fjodor Voronin, tema abi alamleitnant Kolguškin ja pataljoni adjutant alamleitnant Sepp.⁸¹

Et Katšanova vallast sai pärast Vabadussõja lõppu Läti Jaunlatgale (Abrene) maakonna osa, naasis enamik sealt pärit katšanovlasi kodumaale ehk Lätti. Osa endisi katšanovlasi teenis hiljem Läti sõjaväes.⁸² Teine osa jäi Eestisse, enamasti Petserimaale. Ka neist mõni jätkas teenistust Eesti sõjaväes. Üks tuntumaid katšanovlastest ohvitseri oli suurtükipatarei ülem Aleksander Sobolev. Ta teenis 1920. ja 1930. aastatel Eesti sõjaväe 4. suurtükiväegrupis ning suri 1944. aasta sügisel haavadesse 20. eesti SS-diviisi suurtükiväerügemendi ülemana. Kolmas osa katšanovlasi läks Nõukogude Venemaale, kus neid ootasid filtreerimislaagrid. Tuleb märkida, et 2. diviisi ülema korraldusel ei tohtinud neid Katšanovi pataljoni sõdureid, kelle kodukoht oli Nõukogude Venemaal või neutraalsel alal, Eesti territooriumile demobiliseerida, mis tähendas paljude katšanovlaste väljasaatmist Venemaale.⁸³ 26. maiks 1920 oli Nõukogude Venemaale

mees sidekomandost, üks kuulipildujakomandost ning 10 haiget; rivvi oli jäänud veel 4 tääki. 20. juulil 1920: 16 ohvitseri, 16 sõdurit (neist 13 rivotut), üks sõdur kuulipildujakomandost (erialaspetsialist) ja 4 voorihobust. Katšanovi pataljoni telegrammid, ERA 636.1.285, l 14 jj; 14. jaanuaril 1920 oli Katšanovi pataljonis ohvitseri ja alamväelasi kokku 896 meest. 1. veebruaril 1920 oli pataljoni nimekirjas 25 ohvitseri, 4 ametnikku, üks arst ja 980 alamväelast. Neist kohal 21 ohvitseri, üks arst, 4 ametnikku ja 872 alamväelast, Katšanovi üksikpataljoni laatsareti kirjavahetus, ERA 579.1.7, 8, 46.

⁷⁸ 2. jalaväe diviisi inspektoriosakonna salajane ringkiri № 6060, aprill 1920, ERA 579.1.5, 79.

⁷⁹ Приказы по отдельному Качановскому батальону, 1920, ERA 579.1. 21.

⁸⁰ Katšanovi üksikpataljoni telegrammid, ERA 636.1.285.

⁸¹ Ibid.

⁸² Jaak Pihlak, „Karutapjad ja ristimehed” (magistritöö, Tartu Ülikool, 2006), 59, 65, 87.

⁸³ Записка адъютанта отдельного Качановского батальона № 877 в батальонный околог, апрель 1920, ERA 579.1.7, 59. Rahuleping Eesti ja Venemaa vahel, artikkel IV ja artikli VII punktid 2 ja 3 – *Eesti Vabadussõda 1918–1920*, 2. kd, 529–530.

demobiliseeritud kokku 188 katšanovlast.⁸⁴ Väike osa läks positsioonisõja ajal 1919. a lõpus punaste poole üle oma soovil – kas koduigatsusest või kartes oma edasise saatuse pärast.

Tartu rahulepingu sõlmimine mõjutas negatiivselt ka pataljoni ohvitserkonda. Üldise moraalilanguse taustal oli fikseeritud vähemalt kaks distsiplinaarsüütegu, millega olid seotud ohvitserid-katšanovlased: 1920. a kevadel lahkus omavoliliselt pataljonist leitnant Lubomirski, kes mõni päev hiljem leiti oma kodust Irboskas ning võeti alevi komandandi käsul vahi alla; 20. aprillil 1920 kustutati väeosa nimekirjast lipnik Skorobogatov, kes lahkus omavoliliselt väeosast ja läks üle piiri Nõukogude Venemaale.⁸⁵

Isikkoosseisu moraal ja pataljoni poliitiline tähendus

1919. a lõpuks oli mitu tegurit, mis mõjutasid Katšanova pataljoni isikkoosseisu moraali.

Esiteks tuleb mainida asjaolu, et 1919. a sügisel jäi enamik Katšanova valla ja Pihkva kubermangu asustatud punktidest rindejoone taha. Põhiosas Katšanova valla talupoegadest koosnenud pataljoni tuumik lootis kunagi koju naasta ning võitles vapralt kodumaa vabastamise nimel punaste vastu, näidates üles väga suurt motivatsiooni ja lahinguvõimekust. Eesti sõjaväe juhtkond toonitas katšanovlaste motiveerimiseks kodukohtade (ehk Katšanova valla) vabastamise vajadust. Katšanova valla talupoegade kõrval olid pataljoni teine lojaalne osa Palkina vabatahtlikud, kes suure vaimustusega jätkasid võitlust punaste vastu Katšanova pataljoni koosseisus. Võrdluseks võib tuua endise Panikovitši pataljoni isikkoosseisu, kes mobiliseeriti Petserimaalt ehk 2. diviisi tagalast ning kellest osa hiljem liideti Katšanova pataljoniga. Nemad näitasid end lahingutes lõunarindel 1919. a sügisel väga nõrgalt motiveerituna. Vaatamata

⁸⁴ Список солдат увлеченных от военной службы в Советскую Россию и нейтральную зону, приложение к приказу № 153 по отдельному Качановскому батальону от 28.05.1920, ERA 579.1.12, 32.

⁸⁵ Katšanova üksikpataljoni telegrammid, ERA 636.1.285.

sellele, et Panikovitši mehed said Katšanovi pataljoni koosseisus uue eesti vormi ja lõpuks ka relvad, tundsid nad enamasti bolševikele kaasa ning deserteerimine oli nende seas tavaline.⁸⁶ Bolševistlikke ideid võisid kaasa tuua ülejooksnud punaarmeeelased, kes võeti Katšanovi pataljoni koosseisu, ning Pihkva kubermangu mobiliseeritud, kes ei näinud vajadust sõdida Eesti vormis nende jaoks võõraste huvide eest.

Teine tegur oli 1919. a oktoobrini kestnud katšanovlaste määratlemata staatus, eriti just Eesti ja Loodearmee suhete taustal. Tegutsedes eesti 2. jalaväediviisi koosseisus, ei saanud katšanovlased kuni oktoobrini riidevarustust ning isegi pärast üksikpataljoni formeerimist pidid nad novembri alguseni taotlema palka Loodearmeealt. Staatusel määramist mõjutasid omakorda nn Pihkva rahvaväe loomise idee kultiveerimine, polkovnik Cibulskise hilisem soov talle alluva üksusega üle minna Loodearmeesse ja katšanovlaste tegelik soov jääda eestlastega. Olukord muutus alles pärast polkovnik Cibulskise lahkumist koos käputäie mees-tega ja seoses Katšanovi üksikpataljoni formeerimisega eesti ohvitseride juhtimisel. 1919. a oktoobris sai Katšanovi pataljonist Eesti Rahvaväe täieõiguslik väeosa.

Konkreetselt näiteks olukorrast, kus mängisid kaasa korraga mitu asjaolu – väeosa staatus, sõdurite päritolu ning osa isikkoosseisu soovimatus võidelda n-ö võõraste lippude all –, oli juhtum 1919. a sügisel, kui Katšanovi pataljoni 1. rood, mis oli formeeritud enamasti suvel Ostrovi all ületulnud punaarmeeelastest, tõrkus operatiivkäsku täitmast just pealetungi ajal. Sõdurid nõudsid, et nad saadetakse Loodearmeesse, ning ei läinud rünnakule. Eesti 2. diviisi juhtkond reageeris kiiresti: rood

⁸⁶ Sakala ja Katšanovi pataljoni operatiivkirjavahetus, ERA 562.1.17. 24. septembri 1919. a seisuga oli Panikovitši pataljoni meestel kõik vajalik olemas (relvad, vormiriietus, toit), kuid pataljoni imbunud bolševike kihutustöö tagajärjel ei tahtnud nad rindele minna (2. rood). 1919. a septembri lõpus võttis deserteerimine niivõrd suure ulatuse, et Panikovitši pataljoni 1. roodus oli 27. septembri seisuga kohal vaid 31 meest ning rooduülem kartis, et järgmise päeva hommikuks ei jää roodu enam ühtegi meest. Leitnant Lubomirski soovitas koguni Panikovitši meestelt relvad ära võtta. Operatiivkirjavahetus, ERA 562.1.17, l 40, 42–44. Ebakindlate Panikovitši meeste üleviimine 2. töösalka jätkus ka Katšanovi pataljonis, nii et detsembris 1919 viidi 2. töösalka Katšanovi pataljonist veel 45 meest. Sel moel üritati vältida võimalike probleemide tekkimist Katšanovi pataljonis. ERA 579.1.20.

lahutati pataljonist ja viidi üle 2. töösalga alluvusse. 2. diviisi ülema abi alampolkovnik Eduard Kubbo tegi 21. detsembril 1919 diviisiülemale ettepaneku, „[---] et nimetatud süü mitte karistamata ei jääks (frondi teenistusest seljataguse teenistusse üleviimist ei loe mina mitte karistuseks) ja sellega teistes roodudes mitte nurinat ja võib-olla ka järeletegemist välja ei kutsuks, loen tarvilikuks nende palka, ohvitserid juurde arvatud, märksa vähendada, neid Katšanovi pataljonist töösalka üle viia ja kui vähegi võimalik, neid sõjavangide varustuse peale üle viia”.⁸⁷

Katšanovi pataljoni formeerimisega 1919. a septembris ja oktoobris kaasnenud asjaolud, nagu näiteks riidevarustuse ja toidumoonu puudus, kutsusid katšanovlaste ridades esile allüksustest omavolilisi lahkumisi (näiteks toidu hankimise eesmärgil), vargusi tagalas, kohati ka käskude eiramist ja allumatust. Näiteks hoiatas pataljoniülema kohusetäitja leitnant Koern 15. septembril, et sõdurid, kes ilma allüksuse ülema loata tagala külades hulguvad, antakse sõjakohtu alla.⁸⁸ Hulkuvate sõdurite tõttu teravnesid suhted kohalike elanikega pataljoni tagalas,⁸⁹ mida illustreerib ratsaluurajate komando ülema alamleitnant Petrovi ettekanne pataljoniülemale 19. septembrist 1919. Ta kirjutas, et tagalaala külade elanikud kaebavad sõdurite ja partisanide peale, kes omavoliliselt võtavad üles kartuleid ja korjavad õunu. Ühe roodu⁹⁰ paiknemise alal oli ära söödud umbes sada kana, kolm lammast ning tühjendatud mitu mesitaru. Ühelt talumehelt olevat nõutud pükste vahetamist sõjaväelase omade vastu. Kohalikud elanikud kartsid vastu hakata, sest hulkuvad sõdurid käisid 10–20-mehelistes relvastatud kampades. Püüti kinni ka bolševikele kaasa tundnud talupoegi. 1919. a sügisel katšanovlastega koos tegutsenud Bułak-Bałachowiczi salga partisanid näitasid seejuures üles erilist julmust: kahtluse alla sattunud talupojad lasti kohapeal maha.⁹¹

⁸⁷ Приказы по отдельному Качановскому батальону, 1919, ERA 579.1.20.

⁸⁸ Приказ № 15 по Качановскому полку от 15.09.1919, ERA 579.1.20, 71.

⁸⁹ Selle kohta vt 2. diviisi ülema abi polkovnik Siegfried Pindingu ringkiri, kus ta käsib ettevaatlik olla, sest 2. diviisi tagalas Kopanitsa ja Senno küla lähistel on palju suguhaigeid naisi ringi liikumas, ERA 562.1.16.

⁹⁰ Ei ole päris selge, kas tegemist oli katšanovlaste või Bułak-Bałachowiczi rooduga.

⁹¹ Katšanovi pataljoni (partisanisalgaga) operatiivkirjavahetus, ERA 562.1.16.

Kuritegusid panid toime ka katsanovlased, eriti pärast vaherahu väljakuulutamist. 29. jaanuaril 1920 võeti vahi alla Katsanovi pataljoni 2. roodu reamehed Dmitri Morozov ja Nikolai Gerassimov, saadeti Petseri linnakomandandi käsutusse ja anti mõrvasüüdistusega sõjaringkon-nakohtu alla. Pataljoni juhtkond üritas distsipliini hoida kõigi võimalike vahenditega. Näiteks andis kapten Saueselg 25. veebruaril 1920 pataljoni-kohtu alla ühe 4. roodu sõduri ohvitseriga jõhkra läbikäimise eest, kaks sõdurit ohvitseri solvamise eest ning jalaluurajate komando kaks rea-meest lamba varguse eest.⁹²

Riidevarustuse puudumise ettekäändel keeldus katsanovlaste 6. rood 17/18. septembril 1919 rindele minemast, kus nad oleksid pidanud vahe-tama positsioonidel välja 5. roodu. Leitnant Koern läks isiklikult 5. roodu juurde, et asja selgitada. Kohapeal tehtud järeldused olid: roodus valitses üldine lohakus ja polnud distsipliini. Ta otsustas noomida 2. pataljoni üle-mat alamkapten Stepanovi; rooduülem alamleitnant Kazmin võeti seits-meks päevaks vahi alla, roodu veltveebel ja kolm rühmaülemat-allohv-itseri degradeeriti reameesteks, rühmaülem nooremallohvitser K. Jegorov ja kaks jaoülemat kavatseti anda välikohtu alla. Kuid juba 25. septembril tühistati kõik 5. roodu allohvitseridele määratud distsiplinaarkaristused – ilmselt arvestas leitnant Koern tõsiselt riidevarustuse katastroofilise olu-korraga, samas aga ei saanud lubada distsipliini langemist, eriti rindel.⁹³

Kolmandaks teguriks oli lõunarindel novembris 1919 alanud posit-sioonisõda, millega seoses muutus omavoliline lahkumine allüksustest lühikeseks ajaks (kuni 12 tundi) massiliseks. Pataljoniülem kapten Saue-selg käskis luua kohtukomisjoni, mis pidi neid juhtumeid menetlema. Üldjuhul määrati lühikeseks ajaks oma allüksusest lahkunud sõdurile kümme päeva aresti. Pataljoniülema otsust luua kohtukomisjon mõjutas ilmselt asjaolu, et lühikeseks ajaks lahkusid oma allüksusest omavoliliselt

⁹² Pataljonisisene kirjavahetus, ERA 579.1.4, 199; Приказ № 53 по отдельному Качановскому батальону от 25.02.1920, ERA 579.1.12, 84.

⁹³ Приказ № 15 по Качановскому полку от 25.09.1919, ERA 579.1.20, 107. Allumatus patal-jonis oli siiski üsna levinud. Nii näiteks anti allumatuse pärast 25. detsembril 1919 välikohtu alla kolm allohvitseri ja viis reameest. Приказ № 86 по отдельному Качановскому батальону от 25.12.1919, ERA 579.1.20, 217.

ka rooduülemad, mille eest kapten Saueselg hoiatas oma 16. novembri 1919. a päevakäsus.⁹⁴

Neljandaks teguriks oli eesti ohvitseride määramine Katšanovi pataljoni. Nende juhtimisel suudeti pataljoni formeerida kiiremas tempos ja Eesti sõjaväe juhtkonna esitatud nõuete kohaselt. Märkimisväärne on asjaolu, et komando keeleks jäi vene keel. Pataljoniülema kõik päevakäsud ja muud korraldused olid vene keeles, kuigi pataljonistaabis teenis tõlk. Eesti keelt kasutati pataljoni suhtlemisel diviisi staabiga. Enamik Vabadussõja-aegseid eesti ohvitseri oli õppinud Vene sõjakoolides ja vene keele oskus oli nendele iseenesestmõistetav, seetõttu keeleprobleemi ei tekkinud.

Kokkuvõte

On raske üle hinnata Katšanovi üksikpataljoni sõjalist ja poliitilist tähtsust. Vabatahtlikul alusel moodustatud ning hiljem eestlaste poolt pataljoniks formeeritud üksus suutis niihästi rindel ülekaalukale vaenlasele vastu panna kui ka osa võtta pealetungioperatsioonidest, nagu ka viia täiesti iseseisvalt ja edukalt läbi aktiivset lahinguluuret. 16 katšanovlast, neist üks ohvitser, olid autasustatud Eesti Vabadusristiga.⁹⁵ Katšanovi pataljoni ajalugu võib käsitleda nii Eesti Vabadussõja kui ka Vene kodusõja ning kaudselt ka Läti Vabadussõja kontekstis. Katšanovi pataljoni traagika ja ainulaadsus seisneb ennekõike selles, et tavalised vene talupojad sõdisid Eesti sõjaväevormis Jaapani vintpüssidega oma kodukoha eest, mille hilisem saatuse määras Nõukogude Venemaa ja Läti vahelise rahulepinguga hoopis Läti Vabariigi koosseisu.

⁹⁴ Приказ № 9 по отдельному Качановскому батальону от 19.09.1919, ERA 579.1.20, 89.

⁹⁵ Katšanovi üksikpataljoni Vabadusristi kavaleride nimekiri, ERA 495.5.46, 1446; Pihlak, 59; vt lisa 1.

Bibliograafia

Eesti Riigiarhiiv (ERA)

- 495 Sõjavägede Staap
- 562 Katšanovi üksikpataljon
- 579 Sakala partisanide pataljon
- 603 2. Suurtükiväerügement
- 636 Pioneeripataljon
- 957 Välisministeerium
- 2124 Vabadussõja Ajaloo Komitee töökomisjon

Kirjandus

- Eesti Vabadussõda 1918–1920*. 2. kd. Koostanud A. Traksmäe jt. 3. tr. Tallinn: Mats, 1997
- Rosenthal, Reigo. *Loodearmee*. Tallinn: Argo, 2006
- Рутыч, Николай. *Белый фронт генерала Юденича*. Москва: Русский путь, 2002

Käsitöö

- Pihlak, Jaak. „Karutapjad ja ristimehed”. Magistritöö, Tartu Ülikool, 2006

Lisa. Katšanova üksikpataljoni Vabadusristi kavalerid (VR II/3)⁹⁶

Auaste	Ees- ja perenimi	Tunnistuse nr	Märkus
Vanem-allohvits	Stepan Arhipov	857	Demobiliseerimisel Venemaale saadetud, pataljoni nimekirjast kustutatud 26.05.1920
Kapral	Aleksander Berg	860	Demobiliseerimisel Venemaale saadetud, pataljoni nimekirjast kustutatud 26.05.1920, hiljem elas Lätis
Vanem-allohvits	Fedor Borisov (Fjodor Borissov)	855	Andmeid pole
Reamees	Peeter (Pjotr) Demidov	858	Demobiliseerimisel Venemaale saadetud, pataljoni nimekirjast kustutatud 26.05.1920
Kapral	Aleksandr Erst	861	Demobiliseeritud, alguses elas Petserimaal Panikovitši vallas, seejärel aga Lätis, vabastamise tunnistus nr 86
Vanem-allohvits	Vassili Fedotov	856	Põllutööle lastud, elukoht teadmata
Alamleitnant	Nikolai Gurjanov	1396	1923. aastal põgenes Nõukogude Venemaale
Vanem-allohvits	Ivan Komarov	865	Andmeid pole
Reamees	Egor (Jegor) Lavrentjev	872	Demobiliseerimisel Venemaale saadetud 26.05.1920
Veltveebel	Semjon Mohov (Mohhov) ⁹⁷	864	Omavoliliselt väeosast lahkunud, väejooksikuks loetud, kustutatud 12.05.1920, päevakäsk nr 141 § 5. Hiljem elas Lätis
Reamees	Dmitri Pavlov	868	Demobiliseerimisel Venemaale saadetud 15.04.1920. Hiljem elas Lätis
Alamlipnik	Jakov Sazonov	862	Demobiliseeritud Petserimaale, vabastamise tunnistus nr 77, hiljem elas Lätis
Vanem-allohvits	Aleksei Sergejev	859	Põllutööle lastud, pataljoni ja roodu nimekirjadest kustutatud 1.06.1920
Veltveebel	Aleksei Smorodin	863	Andmeid pole
Noorem-allohvits	Gavril Stepanov	867	Demobiliseerimisel Venemaale saadetud 15.04.1920. Hiljem elas Lätis
Kapral	Jaan Veever	866	Demobiliseerimisel Venemaale saadetud 15.04.1920. Hiljem elas Lätis

⁹⁶ 1921. aasta augusti andmed; Vabadusristi kavalerid võis tegelikult olla rohkem, ERA 495.5.46, 1446; VR kavaleride üldine nimekiri, ERA 31.5.1825; Pihlak, 59.

⁹⁷ Veltveebel Mohhov teenis hiljem Läti sõjaväes, kus teda autasustati Karutapja 3. järgu ordeniga. Ibid.

Russians in the Estonian War of Independence – The Kachanov Single Battalion

Igor Kopõtin

By the spring of 1919, the Estonian military forces had driven the Bolsheviks out of Estonia. In June, the Sakala Partisan Battalion, that had been operating in South-Eastern Estonia, as part of the 2nd Division, carried out a liberating sortie into Kachanov Parish in Russia's Pskov Province. Local Russian peasants, who were fed up with the Bolsheviks' tyranny, organized a partisan unit, and joined up with the Estonians. Throughout the summer, they fought valiantly, to protect their home against the Red Army.

In July 1919, the Estonian Army recruited its 2nd Rifle Regiment from amongst the men of Kachanov Parish. The unit was disbanded after the Estonians abandoned Pskov and left it to the Red Army. On 17 September 1919, on orders from the Commander-in-Chief of the Estonian Armed Forces, Major-General Johan Laidoner, began the formation of the Kachanov Single Battalion from amongst Russians wanting to fight against the Bolsheviks, under the Estonian flag. Due to the complicated situation that existed on the front, the Battalion was immediately sent into combat. The unit, consisting of 1,000 enlisted men and officers, under the command of Captain Artur Saueselg, fought against the Red Army, in the Pskov area, as part of the Estonian 2nd Division.

By the time of the concluding of the truce on 3 January 1920, the Kachanov Battalion had participated in several operations. Starting on 25 September 1919, the Battalion functioned as part of the Irboska Army Group, alongside the Sakala Partisan Battalion. Starting on 7 October, the Kachanov Battalion took part in the White Russian Bulak-Balachowicz Battalion's offensive towards Ostrov, and, starting on 29 October, along with the 3rd Infantry Regiment, supported the 3rd Division's offensive against the Bolsheviks.

Between the 1 September and the 31 December 1919, the Kachanov Battalion lost at least 78 men as killed, wounded, or missing in action.

In the course of several operations, the unit managed to demonstrate its high morale. 16 of its men, one of them an officer, were awarded the Estonian Freedom Cross for their outstanding achievements in battle.

After the concluding of the Tartu Peace Treaty, on 2 February 1920, the Kachanov Battalion was stationed in the Southern Estonian county of Petserimaa, where it was demobilized. After the end of the Estonian War of Independence, Kachanov Parish ended up being part of the Republic of Latvia, which had also just gained its independence. Therefore, the majority of the freshly demobilized men of the Battalion moved to Latvia. Although several of them remained in Estonia, settling in Petserimaa County. A few of the Russian soldiers continued to serve in the military, in either the Estonian or Latvian Army. But some of the men of the Kachanov Battalion ended up in Soviet Russia. Some of them went there out of choice, while others were sent out of Estonia on the basis of the Tartu Peace Treaty, as foreign citizens who had been born in Russia.